

Recenzja rozprawy doktorskiej p. mgr Wioletty Szczepaniak pt.

„Pływanie jako forma aktywności fizycznej stymulująca rozwój somatyczny i motoryczny dzieci w wieku przedszkolnym”

Uwagi wstępne

Wśród licznych prac doktorskich jakie miałem przyjemność recenzować rozprawa p. mgr W. Szczepaniak zasługuje na szczególną uwagę i wyróżnienie. Po pierwsze dotyczy dzieci wieku przedszkolnego, tj. okresu, w którym tworzy się fundamenty sprawności ruchowej, ale też korzystne dla zdrowia zasady postępowania. Po drugie, proponuje dzieciom w wieku przedszkolnym ruch we wodzie, a więc ruch wyjątkowo korzystny dla młodego organizmu. Ruch we wodzie w wyjątkowy sposób stymuluje wszechstronny rozwój dziecka i to w wieku przedszkolnym. Ruch ten stymuluje rozwój układu nerwowego, o czym niewielu autorów wspomina, a więc nie tylko somatyczny, ale przede wszystkim też intelektualny. Stymulacja ta jest wyjątkowa, bo jest przyjazna dla dziecka i umożliwia przejawianie pozytywnych emocji. Jednak, jej wartość jest znacznie szersza, gdyż zabezpiecza dziecko przed utonięciem. W świetle danych statystycznych jest to niezwykle ważne, gdyż co roku w Polsce tonie kilkaset osób, w tym niemało dzieci. Dlatego, nauczanie dzieci pływania posiada ogromne znaczenie społeczne. Stąd, nauczanie dzieci w wieku przedszkolnym nie tylko zabezpiecza przed utonięciem, ale stymuluje ich wszechstronniejszy rozwój.

Nauczanie dzieci pływania w wieku przedszkolnym stosowane jest od wielu lat w różnych krajach świata, szczególnie intensywnie w tych z dostępem do morza. W świecie istnieje wiele szkół zajmujących się nauczaniem dzieci pływania. Najstarszą szkołą pływania jest Japońska opracowana przez samurajów istniejąca ponad 400 lat. W Polsce pierwsza szkoła pływania powstała dopiero 27 lata temu a propagowaniem tego rodzaju aktywności zajmuje się od kilkunastu lat (2006) Polskie Stowarzyszenie Pływania Niemowląt.

Uwagi szczegółowe

1. Autorka we „Wprowadzeniu” słusznie stwierdziła, iż ruch: *„Jest czynnikiem kształtującym organizm człowieka i jego funkcje”*. I dalej *„Dzięki ruchowi prawidłowo rozwija się organizm, układy i narządy.”* Aż prosi, by dodać, że ruch bardzo silnie wpływa na układ nerwowy, a więc podnosi poziom koordynacji ruchowej, dzięki czemu rozwija się mowa i procesy myślowe. Autorka pisze, iż określone ruchy wpływają na: *„podniesienie poziomu koncentracji uwagi, szybkości reakcji, pamięć długotrwałą, logiczne myślenie”* O tych, ważnych szczegółach rzadko piszą, nawet znani autorzy. Pominięty został ważny fakt, iż ruch, a szczególnie ten we wodzie podnosi poziom odporności organizmu człowieka niezależnie od jego wieku.

2. Zgodzić się trzeba z Autorką rozprawy doktorskiej iż: *„Pływanie jest bardzo ważną umiejętnością w życiu człowieka. Jest formą trudną do zastąpienia ze względu na jej atrakcyjność i kreatywność, To aktywność wszechstronnie rozwijającą, dającą zdrowie, ekscytującą, a zarazem relaksującą”*. W zdaniu tym pominąłbym słowa „dającą zdrowie” gdyż woda nie osobą. Jako specjalista nauki o ruchu, a jednocześnie trener pływania i łyżwiarstwa figurowego mam wątpliwość: *czy wielu z tych pozytywnych cech nie występuje też w uprawianiu np. jazdy na łyżwach?* Poszukując w ramach przygotowania wszechstronnego modelu rozwoju ruchowego dziecka w rodzinie, to właśnie łyżwiarstwo i wrotkarstwo uznałem za fundament, bo ich uprawianie rozwija – kształtuje prawie wszystkie zdolności koordynacyjne niezbędne człowiekowi w życiu codziennym i w pracy zawodowej. Model ten akceptowano w kilku krajach. Było w nim też pływanie, ale nie jako wiodące. Sądzę, że zagadnienie to może być przedmiotem ciekawej i merytorycznej dyskusji.
3. Autorka doktoratu wiele lat temu postawiła przed sobą merytorycznie ważne zadanie: *Jak zajęcia z pływania wpływają na rozwój dzieci?* By je zrealizować zdobyła nie tylko obszerną wiedzę, ale otworzyła szkołę pływania dla niemowląt i przedszkolaków, by w niej realizować oryginalny i nie znany dotychczas model prowadzenia zajęć. Od kilku lat podczas konferencji międzynarodowych obserwowałem Jej zabiegi i fragmentaryczne sprawozdania z prowadzenia tych zajęć. Zdawałem sobie sprawę, iż zmierza we właściwym kierunku. Podziwiałem Jej upór i chęć stworzenia czegoś, co odbiega od krajowych, a nawet międzynarodowych standardów. Obecnie, mam przyjemność oceny Jej wieloletniej pracy. Nie jestem w tej problematyce nowicjuszem, gdyż przygotowując referaty na konferencje dotyczące zagadnień nauczania pływania niemowląt i przedszkolaków zapoznałem się z piśmiennictwem na ten temat opublikowanym w kraju i zagranicą.
4. Moje pierwsze „zapoznanie się” się z pracą doktorską p. mgr W. Szczepaniak łączyłem z wyjątkowo estetycznym jej przygotowaniem pod wieloma względami: niestandardowy układ tekstu na każdej stronie, piękny kolorystycznie i czytelny materiał ilustracyjny, dbałość o wszystkie detale stanowiące o jak najlepszym przygotowaniu całej pracy. W języku moich magistrantów i doktorantów nazywało się to „wypieszczeniem pracy”, co w pojęciu niektórych oznacza pierwszy stopień doskonałości.

Uwagi merytoryczne

1. Treść rozprawy doktorskiej p. mgr W. Szczepaniak przedstawiona zastała na 168 stronach. Struktura pracy jest przejrzysta i odpowiednia do tematu. Składa się z pięciu następujących rozdziałów: podstawy teoretyczne pracy, podstawy metodologiczne, analizy wyników badań, podsumowania i części aplikacyjnej.

2. Wyjątkową wartość posiada obszerny i rzetelnie przygotowany przegląd piśmiennictwa. Najobszerniejszy jest rozdział pierwszy, w którym autorka prezentuje elementy składowe tytułu pracy. Ta część jest wyjątkowo precyzyjnie opracowana w oparciu o bogate piśmiennictwo zawierające 139 pozycji opublikowanych nie tylko w j. polskim, ale też w językach obcych: niemieckim, angielskim, rosyjskim, holenderskim, czeskim, francuskim. Ich autorami byli znani specjaliści różnych dyscyplin naukowych, jak też eksperci nauki pływania dzieci. Rozdział ten składa się z 9 części ściśle podporządkowanych tytułowi pracy, podobnie jak dobór pozycji piśmiennictwa. Dotyczy on m.in.: *„Aktywności fizycznej jako podstawy rozwoju i zdrowia dziecka”*; *„Rozwoju somatycznego, motorycznego i psychicznego dziecka”*; *„Pływanie jako forma aktywności fizycznej”*; *„Specyfiki pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym: „Roli nauczyciela wychowania fizycznego, trenera, instruktora”*. Rozdziały te, podobnie jak wszystkie pozostałe opracowane zostały wyjątkowo precyzyjnie, ciekawie i z dużą znajomością tematu, w tym też prawie z benedyktyńską cierpliwością i dokładnością. Niemal w każdym z nich tekst uzupełniany jest wynikami badań przeprowadzonych przez różnych autorów i wynikającymi z nich wnioskami dla praktyki. Ten obszerny materiał stanowi znakomite kompendium wiedzy niezbędnej dla wszystkich zajmujących się prowadzeniem zajęć z dziećmi, a więc przede wszystkim nauczycieli wychowania fizycznego, przedszkolank, rodziców.
3. W przeglądzie tym wyjątkowo ciekawy jest podrozdział: *„Programy nauczania pływania stosowane w pracy z małymi dziećmi w Polsce i na świecie”*. Autorka szczegółowo omawia programy stosowane w różnych krajach. Np. w Stanach Zjednoczonych w ramach nauczania dzieci pływania stosuje się metodę obwodową i jednym z głównych zadań jest poznanie zasad samoratownictwa. W czasie zajęć dzieci ćwiczą też w ubraniach i w butach. Kanadyjski program Czerwonego Krzyża dąży do opanowania przez członków umiejętności pływania w połączeniu z bezpieczeństwem w wodzie i nad wodą. W niemieckim programie dziecko decyduje w jakim zakresie wykona dane ćwiczenie. W holenderskim systemie egzamin z pływania jest ważnym w życiu rodziny. Jednym z elementów jest samoratownictwo, pływanie w ubraniu zaczynając od koszulek i skarpetek, a kończąc na kurtce zimowej i butach dla bardziej zaawansowanych. Dzieci muszą pokonać odpowiednie dystanse, a także tory przeszkód pod wodą ze stosowaniem różnych tuneli, kurtyn, w które zaopatrzone są wszystkie pływalnie. W Czechach od pierwszych dni po porodzie dzieci oswajają się z wodą. W Rosji zajęcia ukierunkowane są na wszechstronny rozwój fizyczny i mentalny. Podobnie w Chinach kształtowanie sprawności pływackiej dzieci ukierunkowane jest na osiągnięcia. Polski Czerwony Krzyż

wraz z partnerami realizuje program „Bezpieczny Patrol”, którego celem jest edukacja przedszkolaków w zakresie bezpieczeństwa. Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe zainicjowało dla dzieci z Domów Dziecka, Domów Opieki Społecznej program nauki pływania. Chyba zabiegi te są mało skuteczne skoro co roku tonie dużo dzieci. Wiele lat temu wszyscy uczniowie trzecich klas szkoły podstawowej odbywali obowiązkowe zajęcia nauki pływania. Może warto powrócić do tego efektywnego systemu.

4. Celem recenzowanej pracy doktorskiej, a raczej hipotezą badawczą było założenie, iż: *„U dzieci uczestniczących w zajęciach z pływania z wykorzystaniem metody stymulacji sensomotorycznej wystąpi większy przyrost sprawności fizycznej niż u dzieci uprawiających inne formy zorganizowanej aktywności fizycznej”*. W pracy wykorzystano następujące metody badawcze: a) test osiągnięć szkolnych umożliwiający ocenę poziomu rozwoju somatycznego i motorycznego dzieci w wieku przedszkolnym; b) obserwację służącą do oceny umiejętności i postępów dziecka na zajęciach z pływania i utworzenia aplikacyjnej części pracy. Narzędziem badawczym był Wrocławski Test Sprawności Fizycznej dla dzieci w wieku 3-7 lat składający się z: rzutu piłką lekarską 1 kg znad głowy, skoku w dal z miejsca, biegu na dystansie 20 m ze startu wysokiego, biegu wahadłowego 4 x 5 m z przenoszeniem klocka (Sekita 1988; Bolach, Boliński, 2012). Uzyskane wyniki przeliczono na wartości punktowe. Wykonano podstawowe pomiary antropometryczne (masa i wysokość ciała). W ocenie umiejętności pływackich dziecka stosowano metodę obserwacji swobodnej i bezpośredniej (Brzeziński, 2011). Obserwację prowadzono przez trzy semestry po 12 zajęć w jednym roku szkolnym. Także rodzice uczestniczyli w ocenie postępów w pływaniu w oparciu o skalę punktową. Do oceny efektywności zajęć posłużyła obserwacja instruktora oceniającego dziecko i jego rodzica. Instruktorzy prowadzący zajęcia byli obserwowani przez autorkę projektu badawczego. Celowo opisałem stosowane metody, bo: po pierwsze od nich zależy obiektywność zbieranych wyników badań, po drugie, im więcej stosowanych metod tym możliwość uzyskania dokładniejszej informacji o procesie pedagogiczno-badawczym. Wiele takich eksperymentów pedagogicznych prowadziłem przygotowując habilitację. Były one przedmiotem uznania funkcjonującej wtedy Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej.

Wyjątkowego podkreślenia wymaga liczba poddanych badaniom dzieci: 606 w wieku 4 lat w pierwszym roku badań i w wieku 5 lat w drugim roku badań. Zajęcia z aikido, karate i tańca prowadzili różni instruktorzy, a pływania Autorka pracy w ramach Szkoły Pływania „Wodne Hobby” w oparciu o autorski program „Pływaj 1 2 3.”

Wyniki badań opracowano statystycznie z pomocą: testu chi-Kwadrat Pearsona, nieparametrycznym testem *U* Manna-Whitneya, nieparametrycznym testem Kruskala-

Wallisa, nieparametrycznym testem Wilcozona, modelem mieszanej analizy wariancji. Taka liczba testów zapewnia wysokość jakości uzyskanych wyników badań.

- 5. Wnioski wynikające z przeprowadzonych badań i komentarz recenzenta:**
- 1). Dzieci uczestniczące w zajęciach z pływania, tańca, aikido, karate charakteryzowały się wyższym poziomem sprawności fizycznej. Tego należało oczekiwać.
 - 2). Największe zmiany u dzieci uczestniczących w różnych zajęciach stwierdzono w zakresie zwinności i szybkości, a ponadto nastąpiła zmiana dominacji chłopców we wszystkich próbach na korzyść dziewcząt. Ten wniosek jest bardzo ciekawy, zaskakujący i trudny do interpretacji. Może dlatego, Autorka go nie objaśnia.
 - 3). Wraz z osiąganiem coraz wyższych etapów pływania zauważono znaczące zmiany w zaangażowaniu, wykonywaniu poleceń, koncentracji uwagi, motywacji, współpracy w grupie oraz dużej samodzielności i szybkości postępów w pływaniu, nurkowaniu i samoratownictwie. To bardzo ważny wniosek, świadczący o korzystnym wpływie nie tylko prowadzonych zajęć, ale też procesu pedagogicznego na „doroślenie” i poważne traktowanie własnego postępowania. To ważny i nowy szczegół jaki uzyskano chyba po raz pierwszy w badaniach 5-6 letnich dzieci.
 - 4). Rozwój somatyczny nie wpłynął na opanowywanie umiejętności pływackich u dziewcząt, natomiast zależność taką stwierdzono u chłopców w drugim pomiarze. Może to także być wynik „doroślenia”?
 - 5). Wiek dziecka ma znaczenie dla osiągania wyższego poziomu sprawności fizycznej i wpływa na poziom poszczególnych zdolności ruchowych. To było oczywiste i przewidywalne, bo wraz z rozwojem somatycznym, następuje też rozwój układu nerwowego, a więc zdolności koordynacyjnych, co podnosi poziom sprawności fizycznej.

6. Wyjątkowo ciekawy jest rozdział V obejmujący część aplikacyjną

Ten obszerny, bo aż 46 stronicowy oryginalny rozdział składa się z czterech części: a). Autorskiego programu Pływaj 123! jako propozycji zajęć z małymi dziećmi; b). Metody opowieści ruchowej w nauce pływania – przykładowe konspekty zajęć; c). Kształtowanie pozytywnego nastawienia do pływania małych dzieci; d). praca z instruktorami prowadzącymi zajęcia z małymi dziećmi. We wszystkich tych częściach Autorka przejawiała nieznaną dotychczas w pedagogice twórczość. To prawdziwy fajerwerk twórczości pedagogicznej, świadczący o realizowaniu przez Autorkę zawodu z wyjątkową pasją ukierunkowany na uczynienie z procesu nauczania pływania ciekawej zabawy w wodzie. W pewnym sensie jest to interesujący i oryginalny podręcznik nauczania pływania dzieci. Studiując podobną twórczość innych autorów, w tym też zagranicznych nie dostrzegłem tak oryginalnych rozwiązań dydaktycznych i metodycznych. W tym zakresie Autorka

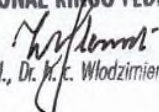
proponuje zupełnie nowe rozwiązania i można bez wątpliwości określić, iż osiągnęła poziom mistrzowski. Szczegółowe omówienie poszczególnych prezentowanych w tym rozdziale rozwiązań wymagało by bardzo obszernego tekstu i dłuższego drobiazgowego studiowania. Jednak w rozdziale tym jeden podjęty temat jest „rewelacją” na skalę nie tylko krajową: „*Kształtowanie pozytywnego nastawienia do pływania małych dzieci*”. W znanym mi piśmiennictwie nie znalazłem nawet próby podjęcia tego zagadnienia. Może dlatego, iż koncepcja wielkiego uczonego gruzińskiego, psychiatry i psychologa prof. D. Uznadze dotarła do nas z ogromnym opóźnieniem, a ostatnio stała się rewelacją w treningu naszych zawodników wielu dyscyplin sportu. I w tym zakresie Autorka formułuje oryginalne propozycje w postaci „*Schematu budowania pozytywnego nastawienia i jego rezultaty*” i „*Kształtowanie pozytywnego nastawienia do pływania*” w którym określa w tym procesie ważną rolę trenera i rodziców. Co dotychczas nie zostało dostrzeżone przez psychologów. Dla kształtowania pozytywnego nastawienia u dzieci Autorka proponuje: szkolenie instruktorów, program obejmujący plan tygodniowy, roczny, imprezy okolicznościowe, olimpiady, hasła sportowe, dyplomy, zabawy i gry sportowe, piosenki, zajęcia tematyczne, dla najmłodszych bajki w wodzie, różny sprzęt, empatyczne podejście do dziecka.

Konkluzja końcowa

Przedstawiona mi do recenzji praca p. mgr Wioletty Szczepaniak spełnia nie tylko wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim, ale znacznie je przekracza. Jest ona oryginalna i nowatorska pod wieloma względami: wyboru wyjątkowo aktualnego i społecznie ważnego tematu, stosowanych metod badawczych, interdyscyplinarnego ujęcia, racjonalnego doboru badanych, w tym też ich liczby. Mimo drobnych i czasami dyskusyjnych uchybień, sformułowanych głównie z obowiązku recenzenta, **oceniana praca doktorska zasługuje nie tylko na bardzo pozytywną ocenę, ale wyjątkowe wyróżnienie. Co więcej, z uwagi na oryginalność wielu fragmentów pracy uważam za celowe i wskazane jej opublikowanie jako monografii, po niewielkich poprawkach.** Z tych licznych względów ośmielam się proponować Wysokiej Radzie Naukowej Instytutu Nauk o Kulturze Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego o dopuszczenie p. mgr Wioletty Szczepaniak do dalszego toku postępowania.

Warszawa, dnia 15 sierpnia 2021r.

Prof. dr hab. Włodzimierz Starosta

PRESIDENT
INTERNATIONAL RINGO FEDERATION

Prof. Dr. habil., Dr. h.c. Włodzimierz Starosta

